

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל
מלחמת ברק בסיסרא ושירת דבורה
 לפרשת בשלח

בְּרַגְלֵי אֵל-אֱהָל יַעַל אֶשֶׁת חֶבֶר הַקִּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יִבִּין מִלֶּךְ-חֲצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקִּינִי. יח וּתְצַא יַעַל לְקִרְאֵת סִיסְרָא וּתְאָמַר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנָי סוּרָה אֵלַי אֶל-תִּירָא וְיִסַּר אֵלָיָה הַאֲהֶלָה וּתְכַסְּהוּ בְּשִׁמְכָה. יט וַיֹּאמֶר אֵלָיָה הַשְׁקִינִי-נָא מַעַט-מַיִם כִּי צָמָאתִי וּתְפַתַּח אֶת-נְאוֹד הַחֶלֶב וּתְשַׁקְּהוּ וּתְכַסְּהוּ. כ וַיֹּאמֶר אֵלָיָה עֲמַד פֶּתַח הַאֲהֶל וְהָיָה אִם-אִישׁ יָבֵא וּשְׂאֵלְךָ וְאָמַר הִישׁ-פָּה אִישׁ וְאָמַרְתְּ אֵין. כא וּתְקַח יַעַל אֶשֶׁת-חֶבֶר אֶת-יְתֵד הַאֲהֶל וּתְשֵׂם אֶת-הַמִּקְבָּת בְּגֵדָה וּתְבוֹא אֵלָיו בְּלֹאט וּתְתַקַּע אֶת-הַיְתֵד בְּרַקְתּוֹ וּתְצַנַּח בְּאָרֶץ וְהוּא-נִרְדָּם וַיַּעַף וַיָּמַת. כב וְהָיָה בְּרַק רֹדֵף אֶת-סִיסְרָא וּתְצַא יַעַל לְקִרְאֵתוֹ וּתְאָמַר לוֹ לָךְ וְאָרְאָךְ אֶת-הָאִישׁ אֲשֶׁר-אֶתֶּה מִבְּקֶשׁ וַיָּבֵא אֵלָיָה וְהָיָה סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיְתֵד בְּרַקְתּוֹ. כג וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִבִּין מִלֶּךְ-כְּנָעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כד וּתְלַךְ יָד בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַלּוֹךְ וְקִשָּׁה עַל יִבִּין מִלֶּךְ-כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת יִבִּין מִלֶּךְ-כְּנָעַן.

א וּתְשֵׁר דְּבוֹרָה וּבְרַק בֶּן-אֲבִינֵעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר. ב בְּפָרַע פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהַתְּנַבֵּעַ עִם בְּרַכּוֹ ה'. ג שְׁמַעוּ מְלָכִים הֲאֵינּוּ רֹזְנִים אֲנֹכִי לַה' אֲנֹכִי אֲשִׁירָה אֲזַמְּרָה לַה' אֶלְקֵי יִשְׂרָאֵל. ד ה' בְּצִאתְךָ מִשְׁעִיר בְּצַעֲדְךָ מִשְׁדָּה אֲדוֹם אָרֶץ רַעֲשָׂה גַם-שְׁמַיִם נָטְפוּ גַם-עֵבִים נָטְפוּ מַיִם. ה הַרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי ה' זֶה סִינֵי מִפְּנֵי ה' אֶלְקֵי יִשְׂרָאֵל. ו בִּימֵי שְׁמֹגַר בֶּן עֲנַת בִּימֵי יַעַל חֲדָלוּ אֲרָחוֹת וְהַלְכִי נְתִיבוֹת יִלְכוּ אֲרָחוֹת עַקְלָקְלוֹת. ז חֲדָלוּ פְּרִזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ עַד שְׁקִמְתִּי דְּבוֹרָה שְׁקִמְתִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל. ח יִבְחַר אֶלְקִים חֲדָשִׁים אֲזוֹ לְחַם שְׁעָרִים מִגֹּן אִם-יִרְאֶה וְרַמַּח בְּאֲרָבָעִים אֶלְף בְּיִשְׂרָאֵל. ט לִפִּי לְחֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַבְּדִים בְּעַם בְּרַכּוֹ ה' י רַכְבֵּי אֲתוֹנוֹת צָחוֹת יִשְׁבִּי עַל-מִדּוֹן וְהַלְכִי עַל-דָּרֶךְ שִׁיחוֹ. יא מִקּוֹל מְחַצְצִים בֵּין מִשְׁאָבִּים שֶׁם יִתְנוּ צְדָקוֹת ה' צְדָקוֹת פְּרִזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אֲזוֹ יִרְדּוּ לְשַׁעְרִים עִם ה' יב עוֹרֵי עוֹרֵי דְּבוֹרָה עוֹרֵי עוֹרֵי דְּבָרֵי-שִׁיר קוֹים בְּרַק וּשְׁבָה שְׁבָנֶיךָ בֶּן אֲבִינֵעַם. יג אֲזוֹ יִרְדַּ שְׂרִיד לְאֲדִירִים עִם ה' יִרְדַ-לִּי

הַפִּטְרָת בַּשִּׁלַּח עוֹסֶקֶת בַּמִּלְחָמָה בְּסִיסְרָא וּמִסְתַּיִימָת **בשירת דבורה**, כַּמְקַבְּלָה לְשִׁירַת הַיָּם שֶׁבַּפְּרָשְׁתָנוּ. מִנְהַג סִפְרָד לְקִרְוֹא רַק אֶת הַשִּׁירָה וּמִנְהַג אֲשַׁכְּנוּ לְקִרְוֹא גַם אֶת תִּיאוֹר הַמִּלְחָמָה עֲצֻמוֹ (שׁוֹפְטִים פְּרָקִים ד' ו ה').

מקור 1:

ד וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֶשֶׁת לְפִידוֹת הַיָּם שְׁפָטָה אֶת-יִשְׂרָאֵל בְּעַת הַהִיא. ה וְהָיָה יוֹשֶׁבֶת תַּחַת-תְּמַר דְּבוֹרָה בֵּין הַרְמָה וּבֵין בֵּית-אֵל בְּהַר אֶפְרַיִם וַיַּעַל אֵלָיָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט. ו וּתְשַׁלַּח וּתְקַרָא לְבְּרַק בֶּן-אֲבִינֵעַם מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי וּתְאָמַר אֵלָיו הֲלֹא צָנָה יְהוָה אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל לָךְ וּמִשְׁכַּתְךָ בְּהַר תְּבוֹר וְלִקְחָתְךָ עֲמֻד עֲשָׂרַת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נִפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זָבֻלוֹן. ז וּמִשְׁכַּתִּי אֶלֶיךָ אֶל-נַחַל קִישׁוֹן אֶת-סִיסְרָא שֶׁר-צָבָא יִבִּין וְאֶת-רַכְבּוֹ וְאֶת-הַמוֹנוֹ וּנְתַתִּיהוּ בְּיָדְךָ. ח וַיֹּאמֶר אֵלָיָה בְּרַק אִם-תִּלְכִּי עִמִּי וְהִלְכְתִּי וְאִם-לֹא תִלְכִּי עִמִּי לֹא אֶלְךָ. ט וּתְאָמַר הֲלָךְ אֵלְךָ עֲמֻד אֶפְסִי כִּי לֹא תִהְיֶה תִּפְאָרְתְּךָ עַל-הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר אֶתֶּה הוֹלֵךְ כִּי בְיַד-אִשָּׁה יִמְכַר יְהוָה אֶת-סִיסְרָא וּתְקַם דְּבוֹרָה וּתִלְךָ עִם-בְּרַק קְדָשָׁה. י וַיִּזְעַק בְּרַק אֶת-זָבֻלוֹן וְאֶת-נִפְתָּלִי קְדָשָׁה וַיַּעַל בְּרַגְלָיו עֲשָׂרַת אֲלָפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוֹרָה. יא וְחֶבֶר הַקִּינִי נִרְדָּה מִקִּוֵּן מִבְּנֵי חֶבֶר חֲתוּן מִשָּׁה וַיִּט אֱהָלוֹ עַד-אֵילוֹן בַּצְּעֵנִים (בְּצַעֲנָנִים) אֲשֶׁר אֶת-קְדָשׁ. יב וַיִּגְדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בְּרַק בֶּן-אֲבִינֵעַם הַר-תְּבוֹר. יג וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת-כָּל-רַכְבּוֹ תִּשַׁע מֵאוֹת רַכְבּ בְּרִזָּל וְאֶת-כָּל-הָעַם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל-נַחַל קִישׁוֹן. יד וּתְאָמַר דְּבוֹרָה אֶל-בְּרַק קוֹים כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת-סִיסְרָא בְּיָדְךָ הֲלֹא יָצָא לִפְנֵיךָ וַיִּרְדַּ בְּרַק מִהַר תְּבוֹר וַעֲשָׂרַת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו. טו וַיְהִי יְהוָה אֶת-סִיסְרָא וְאֶת-כָּל-הַרְכָּב וְאֶת-כָּל-הַמִּמְחָנָה לְפִי-חֶרֶב לִפְנֵי בְּרַק וַיִּרְדַּ סִיסְרָא מֵעַל הַמְּרַכְבָּה וַיִּנֶּס בְּרַגְלָיו. טז וּבְרַק רֹדֵף אַחֲרֵי הַרְכָּב וְאַחֲרֵי הַמִּמְחָנָה עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיַּפֵּל כָּל-מִמְחָנָה סִיסְרָא לְפִי-חֶרֶב לֹא נִשְׂאָר עַד-אַחַד. יז וַיִּסְרָא נָס

בנוסף עולה מכאן שגם הפלשתים וגם המצרים נאלצים לרדת מסוסייהם ולהמשיך ברגל.

ב. סיום הקרב מתואר באותן מילים בדיוק - שמות י"ד כח:

"וַיָּשְׁבוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ אֶת-הַרְכָּב וְאֶת-הַפָּרָשִׁים לְכָל חֵיל פְּרָעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיּוֹם לֹא-נִשְׂאָר בָּהֶם עַד-אֶחָד" וּבְשׁוֹפְטִים ד' טו:

"וַיִּבְרַק רֶדֶף אַחֲרֵי הַרְכָּב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל-מַחֲנֶה סִיסְרָא לְפִי-חֶרֶב לֹא נִשְׂאָר עַד-אֶחָד" ההקבלות ממשיכות בשירה עצמה:

ג. למרות שבתיאור הקרב מודגש שצבא סיסרא מת בחרב, הרי שבשירת דבורה נאמר:

"נחל קישון גרפם נחל קדומים נחל קישון תדרכי נפשי עז"

בכך מקשרת דבורה את התיאור באופן ישיר לקריעת ים סוף, כשם שבה המצרים מתו מכח המים, כך צבא סיסרא מת מכח מי נחל הקישון.

ד. בסוף שירת דבורה, מתוארת אם סיסרא שאינה מבינה מדוע לא שב בנה עטור ניצחון, ומביאה את דברי שרותיה:

"הלא ימצאו יחלקו שלל רחם רחמתיים לראש גבר שלל צבעים לסיסרא שלל צבעים רקמה צבע רקמתיים לצוארי שלל"

זו חזרה כמעט מדויקת על הנאמר בשירת הים:

"אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי".

ניתן למצוא קווי דמיון נוספים אך לצורך דיונונו, נסתפק באלו.

מקריאת ההפטרה עולות מספר שאלות:

- מה משמעות דרישת ברק כי דבורה תבוא עמו, וסירובו לצאת לקרב בלעדיה?
- מדוע הסכימה דבורה לדרישתו של ברק מחד, ומאידך גינתה אותו וקבעה ש"בגד אשה ימכר ה' את סיסרא"??

תמיהה נוספת עולה מכך שבספר שופטים מובאות שתי גרסאות לסיפור המלחמה: תיאור הקרב (בפרק ד'), והתיאור שבא אחריו בשירת דבורה (פרק ה'). הגרסאות דומות, אך יש ביניהן הבדלים בפרטים מהותיים:

א. בתאור הקרב מגייס ברק עשרת אלפים לוחמים מבני נפתלי וזבולון. ביום הקרב, יורדים ברק ולוחמיו מההר ומסתערים על מחנה סיסרא,

בגבורים. יד מני אפרים שרשם בעמלק אחריד בנימין בעממיק מני מכיר ירדו מחקקים ומבולן משכים בשבט ספר. טו ושרי ביששכר עם-דברה ויששכר בן ברק בעמק שלח ברגליו בפלגות ראובן גדלים חקקי לב. טז למה ישבת בין המשפתים לשמע שרקות עדרים לפלגות ראובן גדולים חקרי לב. יז גלעד בעבר הירדן שכן ודן למה גור אגיות אשר ישב לחוף ימים ועל מפרציו ישכון. יח זבלון עם חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה. יט באו מלכים נלחמו אז נלחמו מלכי כנען בתענד על-מי מגדו בצע כסף לא לקחו. כ מן שמים נלחמו הפוכבים ממסותם נלחמו עם סיסרא. כא נחל קישון גרפם נחל קדומים נחל קישון תדרכי נפשי עז. כב אז הלמו עקבי-סוס מדהרות דהרות אביריו. כג אורו מרוז אמר מלאך ה' ארו ארו ישביה כי לא-באו לעזרת ה' לעזרת ה' בגבורים. כד תברך מנשים ועל אשת חבר הקיני מנשים באהל תברך. כה מים שאל חלב נתנה בספל אדירים הקריבה חמאה. כו זדה לתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים והלמה סיסרא מחקה ראשו ומחצה וחלפה רקתו. כז בין רגליה פרע נפל שכב בין רגליה פרע נפל באשר פרע שם נפל שדוד. כח בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא בעד האשנב מדוע בשש רכבו לבוא מדוע אחרו פעמי מרובותיו. כט חכמות שרותיה תענינה אף-היא תשיב אמריה לה. ל הלא ימצאו יחלקו שלל רחם רחמתיים לראש גבר שלל צבעים לסיסרא שלל צבעים רקמה צבע רקמתיים לצוארי שלל. לא כן יאבדו כל-אויביו ה' ואהבו כצאת השמש בגברתו ותשקט הארץ ארבעים שנה.

מקבילות בין הפרשה להפטרה:

כדרכנו נפתח במקבילות בין ההפטרה לפרשה: כמובן שהשירה כשירה, עומדת במרכז הפרשה וההפטרה אך מעבר לכך ניתן למצוא קווי דמיון רבים בין קריעת ים סוף לבין המלחמה בסיסרא המעמיקים את הקשר עוד יותר:

א. ההקבלה באמצעות מילים המופיעות בתנ"ך אך ורק בשני תיאורים אלו: המילה "ויהם" מופיעה בשמות י"ד כד:

מקור 2:

"ויהי באשמרת הבקר וישקף ה' אל-מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים: ויסר את אפן מרובתי וינהגו בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים"

ובשופטים ד' טו:

"ויהם ה' את-סיסרא ואת-כל-הרכב ואת-כל-המחנה לפי-חרב לפני ברק וירד סיסרא מעל המרפבה וינס ברגליו".

"אל-אחווואט" נבנתה לפני כ-3,200 שנה (תקופת השופטים). העיר ננטשה כ-50 שנה לאחר שהוקמה, ככל הנראה בשל ההפסד לישראל. כך מתאר אדם זרטל את התגליות והתמיהות שעלו מהן בראיון שנתן לקראת צאת ספרו:

מקור 3 אדם זרטל בראיון על ספרו "סודו של סיסרא":

"מצאנו עיר שלמה, עם בתי מגורים, אזור מלאכה, שער ויבית מושל... אל-אחווואט לא התאימה לשום דגם מקומי - יש בה מסדרונות ובקתות אבן מסוגים שאין במזרח התיכון של אותה תקופה, וגם החומה הייתה מעוצבת כגלים. חיפשנו מקור חיצוני לבנייה כזו והגענו לאי סרדיניה, שם התפתחה לפני 3,500 שנה תרבות הנקראת 'נוראגים' עם בניינים כאלה בדיוק... מתברר שבמקביל לכניסת הישראלים לאזור מכיוון מזרח, הגיעו לכנען גויי הים ממערב, כדי להילחם במצרים. בנייהם היו הפלשתים ועוד שבט שנקרא 'שרדנה'. אמנם הוצע כבר שמוצאם מסרדיניה, אבל עד לאחרונה לא נמצא לכך זכר. הממצאים באל-אחווואט הם ארכיטקטורה ממוצא סרדי מובהק. ידוע המצרים הושיבו את ה'שרדנה' כשכירי חרב, אבל אח"כ הם יצאו לעצמאות והקימו להם יישובים מבוזרים."

בשופטים ד, ט"ז מתוארת חרושת גויים, כבירתו של סיסרא. יש בה 900 מרכבות ברזל, וממנה יוצא צבא סיסרא לקרב ואליה הוא נסוג לאחר תבוסה. יתרונו הגדול של סיסרא הוא ברכב הברזל שלו. תשע מאות רכב, מספר הגדול בחמישים אחוז ממספר המרכבות של פרעה (600) (וזאת כאשר מצרים היא המעצמה האזורית באותה התקופה, כפי שראינו בשיעורים הקודמים).

אין לחרושת גויים איזכור נוסף, לא לפני ולא אחרי דבר המדגיש את שונותה. השם חרושת, מניח אדם זרטל, בא מהמילה האכדית, שצלילה ומשמעותה דומים למילה העברית הר חורש = הר מיוער.

על פי הכתוב, חרושת גויים צריכה להיות ממערב לנחל קישון. סיסרא יורד מההר על מנת להערך לקרב באזור נחל קישון, מולו ברק, אוסף את לוחמיו בהר תבור ומשם יורד למקום הקרב בנחל קישון.

מקום המלחמה, קובע אדם זרטל, אינו בהר תבור, וגם לא בחרושת גויים. שני הצבאות יורדים כל אחד מההר שעליו הם נאספו. בעוד לוחמי ברק יכולים לנוע בכל דרך. שהרי חיל רגלים לא מושפע מתנאים טופוגרפיים. הרי לעומתם, מרכבות סיסרא, השריון של אותה תקופה, יכולות לנוע ביעילות רק במישור. מרכבות סיסרא עברו אל הקרב, במעבר נחל עירון. מעבר זה הינו רחב למדי ברוב חלקיו רק הקטע האחרון (מצומת אום אל פחם ועד היציאה לעמק) הוא צר, וההרים מתרוממים בתלילות משני עבריו.

שאלוקים הטיל בו מהומה, ומכריעים את המערכה, ככתוב (ד, יד-טו):

"ותאמר דְבַרָּה אֶל-בָּרַק קוּם, כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן ה' אֶת-סִסְרָא בְיַדְךָ, הֲלֹא ה' יָצָא לְפָנֶיךָ; וַיִּרַד בָּרַק מֵהַר תְּבוֹר, וַעֲשֶׂתָּ אֶלְפִים אִישׁ אֶחָדוֹ. וַיִּהְיֶה ה' אֶת-סִסְרָא וְאֶת כָּל הַרְכָּב וְאֶת כָּל הַמַּחֲנֶה לְפָנֶי-חֶרֶב לְפָנֶי בָרַק"

לעומת זאת בשירת דבורה (ה' י"ט- כ"א) מדובר ב-40 אלף לוחמים מבני ישראל, ומוזכרים שבטים נוספים (בנימין, אפרים, מנשה ויששכר) שהשתתפו במלחמה. ב. בעוד שלפי תיאור הקרב השתתף במערכה רק צבא יבין מלך כנען, הרי על פי שירת דבורה עמדה מול בני ישראל קואליציה של מלכי כנען.

ג. בשירת דבורה התיאור הגיאוגרפי של מקום הקרב מתואר:

"בָּאוּ מְלָכִים, נִלְחָמוּ, אִזּוּ נִלְחָמוּ מְלָכֵי כְנָעַן, בְּתַעֲנָךְ עַל-מִי מִגְדּוֹ... נַחַל קִישׁוֹן גָּרַפְס, נַחַל קְדוּמִים, נַחַל קִישׁוֹן" כלומר, אתר הקרב היה בעמק יזרעאל בסמוך לאפיק של נחל קישון. אך בתיאור הקרב (בפרק ד) מצוין כי אתר הקרב הוא אי שם למרגלות התבור, אם כן היכן הוא אזור הקרב?

ה. למרות שבתיאור הקרב מודגש שצבא סיסרא מת בחרב, הרי שדבורה בשירתה (כא) אומרת:

"נַחַל קִישׁוֹן גָּרַפְס נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרָכֵי נַפְשִׁי עוֹ",

כמו כן לא ברור מהתיאור בכתוב מה היתה תוכנית הקרב המקורית של דבורה? כיצד חשב ברק שיש לפעול? ומה התרחש בסופו של דבר? במהות שאלה זו עומדת העובדה כי חסר תיאור בפסוקים מהו פשר המהומה במחנה סיסרא ומדוע לא השיבו אנשיו של סיסרא למלחמה.

כדי לענות על שאלות אלו, נעמוד תחילה על מחקר שפורסם לאחרונה העוסק בשאלות מיהו סיסרא, ומיהם גויי הים היושבים בחרושת גויים.

תשובה לשאלות אלו, נותן הארכיאולוג פרופסור אדם זרטל (פרופסור לארכיאולוגיה של המזרח הקדום, מורה וחוקר באוניברסיטת חיפה ובמכללת עמק הירדן. העומד בראש צוות הסוקר את השומרון ובקעת הירדן זה שלושים ושתיים שנה) בספרו "סודו של סיסרא". בראיון שנתן לקראת צאת הספר, הסביר שנדרש לנושא סיסרא בעקבות חפירות ארכיאולוגיות שערך בעיר "אל-אחווואט" שהתגלתה בסקר ארכיאולוגי ב-1992, בלב חורש לא רחוק מהיישוב קציר (ליד נחל עירון).

איתן פינקלשטיין מסביר כי נראה שברק, (כמו עם ישראל בקריעת ים סוף), לא הבין את הפוטנציאל הטמון בציווי ה' - וחשש להסתפק בכוח קטן שיצטרך להתמודד לבדו עם הצבא הכנעני הרכוב. לכן, דרש את ההשתתפות דבורה והשבטים הנתונים להשפעתה, כמי שישבה "בין הרמה ובין בית אל בהר אפרים" (ד', ה).

תוכנית הקרב של ברק, היתה שכשיגיעו כוחות סיסרא לבקעת כסולות שלדרום ההר, ברק והשבטים הצפוניים יתקפו את סיסרא תוך ניצול יתרון הגובה של הר התבור מצפון – ואילו שבטי נפתלי וזבולון הצפוניים יתקפו את מחנה סיסרא מכיוון דרום-מערב, מעמק יזרעאל.

רק בשל דרישת ברק, הסכימה דבורה לקרוא לשאר השבטים להשתתף בקרב. בשירתה מונה דבורה את שבטי מרכז הארץ שבקרבם ישבה, שהסכימו להיענות לקריאתה: אפרים, בנימין, בני מכיר (מנשה), זבולון ויששכר (ה', יד-טו). שבטים אלה התעתדו להגיע למערכה מכיוון עמק יזרעאל, כדברי דבורה בשירתה "בְּעֵמֶק שְׁלַח בְּרַגְלֵי" (ה', טו).

חששה של דבורה בקבעה: **"לא תהיה תפארתך על הדרך אשר אתה הולך"** נבעה כנראה מפני אותו חשש שהובע מפורשות אצל גדעון (ז', ב) **מקור 4:**

"פן ותפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי"

התשועה לבסוף תהיה ביד ה', ועל מנת להדגיש זאת דבורה קובעת ש **"ביד אשה ימכר ה' את סיסרא"** ולא ביד הגבר שדרכו להתפאר בניצחון.

גם לאחר שברק אוסף את הצבא ולאחר שדבורה הסכימה ללכת עימו, נדרש חיזוק וזירוז נוסף כפי המופיע בפסוק י"ד **מקור 5:**

"ותאמר- דברה אל-ברק קום פי זה היום אשר- נתן ה' את-סיסרא בידך הלא ה' יצא לפניך וירד ברק מהר תבור ועשרת אלפים איש אחריו" בדומה לנאמר בפרשה:

"ויאמר משה אל-העם אל-תיראו התיצבו וראו את-ישועת יהוה אשר-יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את-מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד-עולם: ה' ילחם לכם ואתם תחרטון"

העולה מפרק ד', הוא שבסופו של דבר רק שבטי נפתלי וזבולון השתתפו בפועל בלחימה בצבא סיסרא. משירת דבורה אנו לומדים כי מספר מלכים כנעניים הפתיעו את ישראל כשהצטרפו חינם לסייע בידי סיסרא - וחסמו את דרכם של שבטי המרכז: (ה', יט).

"באו מלכים נלחמו, אז נלחמו מלכי כנען בתענד על מי מגדו, בצע כסף לא לקחו"

מלכים אלו חסמו את שבטי המרכז כבר באזור מגידו ותענד - והותירו את ההתמודדות עם צבא מרכבות סיסרא לברק ושבטי הצפון, בהתאם לציווי המקורי. אם

אדם זרטל טוען, שברק ואנשיו "משכו" את מרכבות סיסרא לחלק הצר, בו יעילות המרכבות אפסית. רעיון נוסף הוא כי המרכבות הובלו מפורקות (כפי שמעידים ציורי קיר ומרכבות פרעה שנמצאו בקבר תות ענח אמון ועוד), כדי שירכיבו אותן ביציאה לעמק, שם אמור היה להערך הקרב בואכה הר תבור.

הנקודה הקרובה ביותר לחרושת גויים בה יכול היה סיסרא לנצל את מרכבותיו, היתה "בתענד על מי מגידו". מגידו נמצאת בדיוק באמצע הדרך שבין אל אחוואט להר התבור. טוען אדם זרטל, כי ברק ולוחמיו "תפסו" את חיל סיסרא בדיוק במצר, כאשר בוססו בבוץ, ולא יכלו לנצל כלל את העדיפות של המרכבות. הם פשוט ישבו והוו מטרה ניחת לצבאו של ברק שעלה על המצוקים שמעל המעבר. במקום זה אין למרכבות יתרון אלא חסרון בלבד! וכל התקפה תגרום מהומה גדולה.

הטקטיקה הצבאית ברורה: מביאים את צבא האויב למקום בו יתרונו האסטרטגי הגדול (מרכבות הברזל) הופך להיות חסרון טקטי חמור (המרכבות נתקעות בבוץ ולא מאפשרות תנועה כלל) והחיילים פחות מיומנים בתנועה רגלית.

ניתן על סמך נתונים אלא לדמיין בקלות את מהלך הקרב, ולהסביר כיצד ניצחו המעטים את הרבים, החלשים את הגיבורים.

אם כך ענינו על השאלה האחרונה, היכן ואיך נערך הקרב, ממה נבעה המהומה במחנה סיסרא ומדוע לא השיבו אנשיו של סיסרא מלחמה.

איתן פינקלשטיין (דוקטורנט לתנ"ך ב'מכון הגבוה לתורה' באוניברסיטת בר-אילן) מסביר כי:

לאור ההקבלות הלשוניות הרבות בין ההפטרה לפרשה, נראה שתוכנית ה' היתה להטביע את סיסרא על מרכבותיו בשיטפון פתאומי בנחל הקישון. כשם שמשוה בהוראת ה' משך בתחבולה את המצרים ומרכבותיהם למלכודת המים שבים סוף - תפקידו של ברק היה להתבצר על הר התבור, וכך למשוך את סיסרא ומרכבותיו למלכודת המים שבבקעת כסולות - כתיאורה של דבורה **"נחל קישון גרפם" (ה', כא).**

המאפיינים של זירוז ונסיון הימנעות חוזרים אצל ברק בדומה לתיאור בפרשה. דבורה מזרזת את ברק (פסוקים ו-ז):

ותשלח ותקרא לברק בן-אבינעם מקדש נפתלי ותאמר אליו הלא-צוה ה' אלקי-ישראל לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון: ומשכתי אליך אל-נחל קישון את-סיסרא שר-צבא ובין ואת-רכבו ואת-המונו ונתתיהו בידך"

המושיע לא יחזור על עצמו, את הריגת סיסרא הפקיע ה' מידיו של ברק - ומסר לידיה של יעל.

ראינו איפה כי כל השאלות שהצבנו בפנינו בתחילת הדיון באות על פתרון. הפרשה כמו גם ההפטרה באות להודות לה' על הניסים שעשה הקב"ה לעם ישראל. והכרה בה' כמלך על כל הארץ ועל כל הגויים (וגויי הים בכלל...)

תיאור שירת דבורה נפתח בשלושה פסוקים שאינם חלק מההפטרה אולם הם חיוניים להבנת העניין (שופטים ד' א-ג) **מקור 7:**

"וַיִּסְפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הֶרַע בְּעֵינֵי ה' וְאֶהוּד מֵת: וַיִּמְכְּרוּ ה' בְּיַד זָבִין מֶלֶךְ-כְּנָעַן אֲשֶׁר מֶלֶךְ בְּחָצוֹר וְשָׂר-צָבָאוּ סִיסְרָא וְהוּא יוֹשֵׁב בְּחַרְשֵׁת הַגּוֹיִם: וַיִּצְעְקוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-ה' כִּי תָשַׁע מֵאוֹת רָכָב-בְּרִזָּל לוֹ וְהוּא לַחֵץ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחִזְקָה עֲשָׂרִים שָׁנָה"

לאחר תקופה ארוכה של שקט, השופט הקודם, אהוד, מת, ובני ישראל עושים את הרע, ובעקבות כך הם משועבדים במשך עשרים שנה לסיסרא.

מסביר איתן פינקלשטיין שנראה כי ההדגשה של הפסוק הפותח את ההפטרה "ויספו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' וְאֶהוּד מֵת" (ד', א), נועדה ללמד על הבעייתיות שבתשועת אהוד - ולרמוז להשפעתה על הפרשיות שבעקבותיה. מאחר ותשועה זו נעשתה על ידי תכססנות אנושית ללא שנראתה בה יד ה', היא הביאה להערצת דמותו האישית של השופט - אך לא לשינוי רוחני עמוק בלב העם.

זו הסיבה שבהפטרנו יש הדגשה על הסיוע האלוקי לתשועה (ד', יד-טו):

"וַתֹּאמֶר דְּבִרָה אֶל בָּרַק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן ה' אֶת סִיסְרָא בְּיַד דְּבִרָה הַלֵּא ה' יֵצֵא לְפָנֶיךָ, וַיֵּרֶד בָּרַק מֵהַר תְּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אֶחָרָיו. וַיְהִי ה' אֶת סִיסְרָא וְאֶת כָּל הָרָכָב וְאֶת כָּל הַמַּחֲנֶה לְפִי חֶרֶב לְפָנֶי בָרַק."

רעיון זה מודגש במכילתא דרבי ישמעאל בשלח, ה. **מקור 8:**

כשם שעשה הקב"ה נסים לישראל על הים על ידי שבת יהודה ובנימין, כך עשה להם לישראל נסים על ידי שרי זבולון ונפתלי בימי דבורה וברק.

וכמובן גם בספר תהילים, המלחמה מוזכרת בין המלחמות המרשימות ביותר שבהן נחל ישראל ניצחון על אויביו בעזרתו של ה' (תהילים פג, ב-ג) **מקור 9:**

"אלוקים אל-דמאי-לך; אל-תתקשר ואל תשקט אל. כי-הנה אויבך יקמיון ומשנאיך נשאו ראש ... עשה-להם כמדון, כסיסרא כגביו, בנחל קישון"

כך היו בעצם שני קרבות, האחד בנחל בין ברק ולוחמיו מול סיסרא ומרכבותיו והשני בו מנעו מלכי כנען הנוספים משאר השבטים להצטרף לקרב. אין סתירה איפה בין השירה לבין תאור הקרב!

מוסיף איתן פינקלשטיין כי שירת דבורה רומזת שהדרך שבה יצא ה' לפני ברק והימם את סיסרא ורכבו (ד, יד-טו) - היתה בסופו של דבר באמצעות הורדת גשמים שהתנקזו מההרים (ה', ד-ה):

"אֲרָץ רְעָשָׁה גַם שָׁמַיִם נָטְפוּ גַם עֲבָיִם נָטְפוּ מַיִם. הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי ה'."

בשביל להבין תופעה זאת נזכיר שב 4/4/2006 אירע שבר ענן גדול בחלקו המזרחי של מעבר עירון. תוך 20 דקות ירדו עשרות מילימטרים של גשם. השיטפון הגדול זרם בעצמה לאורך 6 קילומטרים, וגרף עימו בתים, עצים ומכוניות. חמישה בני אדם נגרפו וטבעו. הכפרים הערביים הסמוכים והקיבוצים גבעת עוז ומגידו נשטפו במים וכוסו בבוץ. הכנסת דנה בדרישה להכריז על האזור כמוכה אסון.

למרות פוטנציאל הנזק הגלום בשטפונות באזור זה, מאחר ובשל יוזמת ברק שבטי ישראל היו מצויים בהמשך תוואי הנחל, השיטפון לא היה יכול להיות בעוצמה שתטביע ותשמיד את הכנענים, כפי שכנראה תוכנן מראש.

בספר קדמוניות היהודים מתוארת המלחמה באופן שאינו שונה בהרבה מהתיאור המקראי, אולם מתואר שם אלמנט נוסף - סופת גשמים וברד פתאומית.

מקור 6:

הרוח הדף את הגשם אל פני הכנענים והחשיך להם את הראייה במידה כזו שקשתותיהם וקלעיהם נעשו להם מיותרים וחיילי הרגלים לא יכלו להשתמש בחרבותיהם מפני הקור. אולם לבני ישראל הזיקה הסערה פחות כי הייתה מאחוריהם. תבוסת הכנענים נבעה מהאי-סדר שהתחולל בשורותיהם, ורבים נפגעו ממרכבותיהם שלהם

יוסף בן מתתיהו מציין שמספר הלוחמים הישראליים היה 10,000 ומתעלם מגרסת ה 40 אלף. הוא מדגיש שהניצחון הושג באמצעות נס אלוהי - מה שמעיד על אהבתו ועל מחויבותו של האל לעם ישראל: הוא חולל סערה חריגה בעוצמתה ובעיתויה שנטרלה את הלוחמים הכנענים, אולם לא פגעה בבני ישראל, והם יכלו להמשיך להילחם.

אמנם השיטפון שתוכנן הוגבל עקב חששו של ברק, אך נראה כי די היה בגשם שירד בכדי שברק יסתער על הרכבים הטבועים בבוץ ויביא לתשועת ישראל. אך בניגוד להצלחת התנקשותו האישית של אהוד בעגלון מלך מואב - בכדי שסיפור ההערצה האישית כלפי

